БҮТҮН ӨЛКӘЛӘРИН ПРОЛЕТАРЛАРЫ, БИРЛӘШИН!

ӘДӘБИЈЈАТ вә ИНЧӘСӘНӘТ

АЗӘРБАЈЧАН ЈАЗЫЧЫЛАР ИТТИФАГЫ ВӘ АЗӘРБАЈЧАН ССР МӘДӘНИЈЈӘТ НАЗИРЛИЈИНИН ОРГАНЫ

ОРГАН СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ АЗЕРБАЙДЖАНА И МИНИСТЕРСТВА КУЛЬТУРЫ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ССР

1934-чү илдән чыхыр. Гијмәти 10 гәпик.

1978 • Шәнбә, 12 август № 33 (1804)

ХАЛГ ИНЧИЛӘРИ

ХАЛЧА сәнәти... Хәјалымда нағыла, әфсанәјә дөнмүш гејри[illegible] бир аләм чанланыр. Бир [illegible]ә зүмзүмә едә-едә зәриф илмәләр вуран нәнәләрин, гыз вә кәлинләрин һәссас бармаглары... Зәриф бојалары, нахышлары, рәмзи ишарә вә фигурлары илә нәзәрләри чәлб едән халчаларымыз халг мәнлијинин, мүдриклијинин чанлы ифадәсидир. Әсрләрин сынағындан чыхмыш Азәрбајчан халчалары дүнја инчәсәнәтинин надир инчиләри сырасына дахил олмушдур. Бу халчалары тохујанлар санки јурдумузун көзәлликләрини, елимизин-обамызын әзәмәтини әришлә арғач арасында һәкк етмишләр.

Республиканын ири сәнаје мәркәзләриндән олан Азәрбајчан Халча Истеһсалат Бирлијинин 17 сәнаје објекти бу көзәл халг сәнәтини нәсилдән-нәслә бағышлајыр, јашадыр. Кечмишдә олдуғу кими, бу күн дә Кировабад, Газах, Гарабағ, Губа вә башга јерләрдә тохунан халчаларымызын хүсуси сәнәт дәјәри вардыр.

Бирлијин ири сәнаје-истеһсалат саһәләриндән бири Нардарандакы 3 нөмрәли халчачылыг сехидир. Бурада Азәрбајчан Халча Истеһсалат Бирлијинин көндәрдији ескизләр әсасында мүхтәлиф нөвлү вә өлчүлү халчалар тохунур. Сөз јох ки, мүрәккәб халча нөвләри, чешниләри ичрачыдан сәнәтин сирләринә дәриндән јијәләнмәји, бөјүк зөвг, мәдәнијјәт тәләб едир.

Халчачылыг сехи 15—16 ил бундан әввәл јаранса да, Нардаран гызлары вә кәлинләри бу ел сәнәтинә үрәкдән бағланмыш, ону севә билмишләр. Сехдә әсасән Губа—Ширван халчалары тохунур. Мүәссисәдә истеһсал олунан халчалар өлкәмиздә вә онун сәрһәдләриндән чох-чох узагларда мәшһурдур.

Саһә бөлкүсүнә көрә, илмәләрин јатымы, чешни вә буталары орнаментасија елементләри илә бир-бириндән фәргләнән әсас дөрд халча нөвү вардыр. Тәбриз, Губа—Ширван, Гарабағ, Кәнчә—Газах халчалары. Нардаран халчачыларыны Губа—Ширван сәнәткарларынын давамчылары адландыра биләрик. «Јаллы», «Хиләбута», «Гоча» вә «Пирәбәдил» кими халг халча нүмунәләрини нардаранлы усталар чәтинлик чәкмәдән тохујурлар.

Будур, чәркә илә дүзүлмүш һаналар... гызлар, кәлинләр ширин сөһбәт едир, әлләр арамсыз илмә вурур, елә чәлд ишләјир ки, көрмәк олмур.

Һана өнүндәки гызлар һәрдән ајаға галхыр, тутачағы ирәли чәкиб күчүнү ашағы басырлар. Әлләринин јаны илә арғачлары чырпыб јенидән отурурлар. Һәвәкәрин аһәнкдар сәси гызларын күлүшүнә гарышыр.

Бајагдан бәри онларын ишинә һәвәслә бахдығымы көрән баш уста Шәфигә Чәфәрова дејир: «Онлар сехимизин фәхридир. Илин әввәлиндән бәри пландан хејли артыг халча тохујублар, он килограма гәдәр ипә гәнаәт едибләр.

Халчачы гызлардан Күлбачы Ибраһимова, Шәһла Тағыјева, Ләтафәт Абдуллајева, Мәрјәм Сәлимова илә јахындан таныш олуруг. Күлбачы тутула-тутула сөһбәт едир, јолдашларынын ишиндән данышыр. Өјрәнирәм ки, он илә јахындыр бурада ишләјир. Ады һәмишә сехин габагчыллары сырасында чәкилир. Нөвбә әрзиндә једди мин әвәзинә сәккиз-доггуз мин илмә вурур. Күлбачы кечән илин јекунларына көрә «Сосиализм јарышынын галиби» дөш нишаны илә тәлтиф олунуб. Тохудуғу «Јаллы» халчасы дөвләт Кејфијјәт нишаны алыб. Ондан сорушурам:

ГӘДИМ СӘНӘТИ ЈАШАДАНЛАР

— Һансы халчалары даһа һәвәслә тохујурсан?

— Елә чешниләр, елә чизкиләр вар ки, әсрләрин, гәринәләрин сынағындан чыхыб, бу күн дә тәравәтли көрүнүр. Гәдим чешниләри тохујанда елә бил бармагларын күл-чичәјин үстүндә кәзир, —дејә чаваб верир. Сехин алдығы халча ескизләриндә гәдим халча нахышларындан бачарыгла истифадә едилмишдир. О, рәссамлара өз миннәтдарлығыны билдирир. Нәнәләримизин јүз илләрдән бәри тохудуғу, унудулмагда олан нахышлары ахтарыб тапан бу сәнәт адамларынын әмәјинә гызлар бөјүк гијмәт верирләр. «Сехимиздә тохунан халчалар узаг өлкәләрә ихрач олунур. Арзум будур ки, онлара бахан һәр бир адам бу халчаларда јурдумузун көзәллијини, елимизин ишыглы арзуларыны көрсүн». Бу, тәкчә Күлбачынын арзусу дејил. Онун һәмјашыдларынын да истәјидир.

Доғрудан да, һәр бир халгын инчәсәнәти милли зәмин үзәриндә јараныр. Онун естетик идеалынын ифадәсинә чеврилир. Белә олмаса, сәнәт һеч вахт халгы тәмсил еләјә билмәз, онун јашары адәт-ән'әнәләрини екс етдирә билмәз, тарихләшә билмәз.

Икинчи мүсаһибим исә кәнч халчатохујан Мәлаһәт Мүрсәловадыр. Мәлаһәт дә сехин габагчыл халчачыларындандыр. Сөһбәт әснасында өјрәнирәм ки, о бу сәнәтин сирләринә аз вахтдыр ки, јијәләниб. Јеничә баша чатдырдығы халчаја бахдым. Халча көзәл тәбиәт лөвһәсини хатырладыр. Күлләр, чичәкләр өз шухлуғу, тәбиилији илә көз охшајыр. Мәлаһәтин исте'дадлы кәнч олдуғуну сөјләјирләр. Онун тохудуғу халчаја баһар елә бил тәзәчә кәлмишди, гар тала-тала әримишди, адда-будда бојнубүкүк бәнөвшәләр баш галдырмышды. Садәчә ичра иши олса да, халчада тохучу зөвгүнүн зәрифлији ајдын көрүнүрдү.

Әтрафына бир нечә гызын топлашдығы һанаја јахынлашдым. Халчачылар бригадири Тамилла Бабајева әлиндәки чешнини рәфигәләринә көстәриб дејирди:

— Бу нахышлар әввәлләр бизим «Хилә» кәндиндә тохунуб. Јени халча ескизи һәмин халчанын нахышларына, орнаментләринә әсасән чәкилиб. Әввәл тохудуғумуз халчаларда белә нахышлар олмајыб. Әминәм ки, «Хилә-Бута» адланан бу халча һамынын хошуна кәләчәкдир.

Сехи кәзиб халчалара чәмәнләрин, күлләрин, чичәкләрин рәнкиндән зәриф нахыш вуран шән гызларын ишинә тамаша едирәм. Һәр һанада санки баһарын бир кушәси чанланыб. Бир-бирини тәкрарламајан бир кушәси... Онлар учу-бучағы көрүнмәјән көзәллик фәсли јарадыр. Сехин баш устасы Ш. Чәфәрова гызларын иши барәдә белә дејир:

— Сәкинә Гурбанова, Күлдәстә Һәбибова, Тәнзилә Асланова, Нәсибә Ибраһимова, Хатирә Нағыјева вә онларча башга гызларымыз коллективимизин фәхридир. Халчачы гызлар мүәссисәмизин шәрәфини һәмишә јүксәк тутур, истеһсал етдикләри мәһсулун кејфијјәтинә хүсуси фикир верирләр. Бу ишкүзар коллектив һәр ајын, һәр илин план вә өһдәликләрини артыгламасы илә јеринә јетирир. Нардаран халчачылары онунчу бешиллијин үчүнчү зәрбәчи илинин биринчи рүбүнүн планыны вахтындан әввәл өдәмиш, хејли хаммала гәнаәт етмишләр. Бу мүддәтдә планда нәзәрдә тутулан 250 квадратметр әвәзинә 301 квадратметр халча тохунмуш, 40 килограмдан чох ипә гәнаәт олунмушдур.

...Халча үзәриндә кәнчлијин битиб-түкәнмәјән арзуларыны нәгш едән гызлардан ајрыландан сонра да гулағымда онларын шән нәғмәләри сәсләнир, көзләрим өнүндә јаратдыглары әлван көзәллик аләми чанланыр. Доғрудан да, бура әсил көзәллик аләмидир... Онун јарадычылары исә өз улу сәнәтинә һөрмәтлә јанашан, ону севән, гијмәтләндирән кәнчләр — халчачы гызлардыр, — дејә дүшүнүрәм... Гәлбим фәраһ һисси илә дөјүнүр.

Муса АХУНДОВ